

אבי דבוש
שתיל

ציטוט מומלץ

דבוש א. 2011. מה בין ההתקוממות
החברתית לצדק סביבתי? אקולוגיה
וסביבה 2(4): 319-321.

מה בין ההתקוממות החברתית לצדק סביבתי?

יד על הדופק

גיליון חורף 2011 / כרך 2(4)

6 בנובמבר, 2011

ההתקוממות החברתית הישראלית של קיץ 2011, מציבה בפנינו – שוחרים, פעילים ומקצוענים בנושאי סביבה – אתגר מחודד: האם אנחנו, כארגונים וכפרטים, חלק מהתנועה לצדק חברתי? אני חולק על מי שמניח שהתשובה פשוטה. במהלך השנים האחרונות שאלנו את עצמנו בצורות רבות, כיצד אנו מממשים את הכותרת של "חיבור בין חברה לסביבה", והאם צדק סביבתי הוא צדק סביבתי-חברתי או להפך. טענתי היא שההתקוממות החברתית מראה כי שאלת המימוש, בעניין זה, נענתה על-ידינו באופן חלקי ודל.

כאשר התביעה חסרת התקדים לצדק חברתי ולמדינת רווחה נשמעת ברחובות על-ידי מאות אלפים, ללא אזכור, כסיסה או כדרישה פרטנית, לשלל נושאים סביבתיים, שאלת הממשות של הקשר סביבה-חברה בחיינו הציבוריים מהדהדת ומקבלת נפח דרמטי. כאשר אנו מדברים על החיבור הסביבתי-חברתי, אנו מדברים, בפשטות, על שני צירי התחברות:

- הציר התוכני – כיצד משקף סדר היום של התנועה הסביבתית בישראל (במובנה הרחב, קרי, שוחרר סביבה, פעילים, התארגנויות וארגונים), את תוכני הצדק החברתי-כלכלי?
- הציר הארגוני-קהילתי – כיצד משקפת רשת הקשרים והחיבורים המעשיים של התנועה הסביבתית את החיבור החברתי-סביבתי?

בחינה שטחית של הציר הראשון תגלה שהתנועה הסביבתית הרחיבה את תחומי התוכן ואת "מרחב המחיה" שלה בעשור וחצי האחרונים. נוסף על הפרדיגמה הסביבתית הראשונה, הקלסית, של שמירת טבע, צצו ארגונים, פעולות ואנשים המממשים את עשייתם במסגרת הפרדיגמה השנייה והשלישית. אלו עוסקות בפיתוח בר-קיימא ובקיימות כמכלול הסביבתי-חברתי-כלכלי.

בחינה מדוקדקת יותר תמצא, לטעמי, כי רוב רובם של הנושאים, הקמפיינים והפעולות לשינוי מדיניות של כולנו, נמצאים בליבה ה"ירוקה". אלה נושאים סביבתיים קלסיים, עם סוג של הצדקה, חשובה אך לרוב לא מהותית, בעולם החברתי. כך, לדוגמה, עוסקים הארגונים בשמירה על שטחים פתוחים, בטיפול בקרקעות מזוהמות, במשק האנרגיה, בצמצום זיהום האוויר והמים ובבנייה ירוקה, מתוך היגיון המושתת על הסנטימנט הסביבתי ה"ירוק", שנוגע בקצוות בלבד בשיקולים חברתיים-סביבתיים.

בכל הנוגע לציר הארגוני-קהילתי, ההנחה שלי היא שהרשתות שאנו מקיימים עם העולם ה"חברתי" הן רופפות ביותר. גם הניסיונות הקיימים וגם אלו מן העבר הראו לרוב משחק א-סימטרי, שבו אחד ה"צדדים" (חברתי או סביבתי) הוא המוביל, והאחר "מסופח" אליו בדרך לא דרך. מעטים הארגונים הסביבתיים המקיימים קשרים אסטרטגיים עם גופים חברתיים בישראל (סוג של יוצא דופן הוא הקשר של אדם טבע ודין עם האגודה לזכויות האזרח, הנסמך על האסטרטגיה המשפטית). מעטים הארגונים הסביבתיים המקיימים קשרים רב-מערכתיים עם קהילות, שנוגעים גם לנושאים ה"בוערים" שעל הפרק כתעסוקה, דיור, בריאות ורווחה.

ומילה על ה"בעירה". הבעירה הנוכחית משיבה אותנו למצב שבו אנו, שוחרי הסביבה, מחבקי עצים, nice to have, ניצבים מול נושאים חשובים בהרבה בסדר העדיפויות. בנושא הדיור, למשל, חזרה ההבניה, שבה אל מול דוחפי הפיתוח, היזמות והבנייה

שיאפשרו דיור בהישג יד, עומדים ה"ירוקים", חובבי הבירוקרטיה ושונאי הפיתוח והבנייה. בשנים האחרונות נוצר איזון בין צדי המשוואה. ההתקוממות מפרה את האיזון מחדש.

אני מניח שתיתכן ביקורת מוצדקת על הקריאה הפרטית שלי. ודאי שהדיכטומיה החברתית-סביבתית מופרכת מבחינה רעיונית. אין ספק שיש ניסיונות משמעותיים ומכובדים לחיבורים. ברור שכדי לקיים רשתות חזקות של תהליך, תוכן ושחקנים, נחוצים משאבים ורצון טוב של השחקנים הנוספים בזירה. ובכל זאת, ההתקוממות מציבה בפנינו מראה, שמכפילה את משבר הבידוד של התנועה הסביבתית. ההכפלה הזו מעוותת, אבל מאפשרת לנו להיות אמיצים ולהתחיל לתקן. אגב, לא "למעננו", אלא מתוך הידיעה שיש לתנועה הסביבתית ערכים מוספים חשובים ביותר להביא לסדר היום החברתי-כלכלי החדש.